



**You have downloaded a document from  
RE-BUS  
repository of the University of Silesia in Katowice**

**Title:** Polskie teatry lalkowe dla młodego odbiorcy w latach 1945-1989

**Author:** Sylwia Gajownik, Beata Langer

**Citation style:** Gajownik Sylwia, Langer Beata. (2013). Polskie teatry lalkowe dla młodego odbiorcy w latach 1945-1989. W: K. Heska-Kwaśniewicz, K. Tałuć (red.), "Literatura dla dzieci i młodzieży (1945-1989). T. 3" (S. 278-298). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego



Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).



UNIwersYTET ŚLĄSKI  
W KATOWICACH



Biblioteka  
Uniwersytetu Śląskiego



Ministerstwo Nauki  
i Szkolnictwa Wyższego

# Polskie teatry lalkowe dla młodego odbiorcy w latach 1945—1989

BEATA LANGER, SYLWIA GAJOWNIK

Obecnie w kraju funkcjonuje około trzydziestu zawodowych teatrów lalek<sup>1</sup>. Przed drugą wojną światową Polska nie posiadała bogatej tradycji lalkarskiej, zdecydowanie lepiej rozwijała się szopka. Pierwsze sztuki pisane specjalnie dla przedwojennego teatru lalek to dzieła Marii Kownackiej: *O strasliwym smoku i dzielnym szewczyku*, *prześlicznej królownie i królu Gwoźdźniku*, *Cztery mile za piec* oraz sztuka Lucyny Krzemienieckiej pt. *Historia cała o niebieskich migdałach*. Wymienione tytuły grane były w przedwojennym warszawskim Bajui i weszły do klasyki gatunku.

Po drugiej wojnie światowej teatry lalek w Polsce tworzone często w wyniku spontanicznych działań społecznych. Nie wszystkie sceny powstawały jako nowe, gdyż niektóre z nich (np. warszawski Teatr Baj czy zespół lalkarski w Opolu) wznowiły jedynie swoją działalność po wojnie. Do kraju powrócili również artyści, którzy podczas wojny prowadzili teatry lalkowe w ZSRR; byli to Zofia i Władysław Jarembowie oraz Janina Kilian Stanisławska. Odbudowę życia teatralnego można podzielić na dwie fazy: pierwsza z nich trwała od roku 1944 do końca roku 1945. Wiązała się z przejmowaniem i remontowaniem budynków teatrów. Zwoływano artystów, kompletowano zespoły i grano pierwsze, naprędce przygotowywane przedstawienia. Ogółem pod koniec 1946 roku działało w kraju 28 teatrów przeznaczonych dla dzieci i młodzieży<sup>2</sup>.

W opisywanym okresie teatr lalek tworzyli lalkarze działający w latach międzywojennych (Jan Wesołowski, Tadeusz Czapliński), nowi adepci rozpoczy-

---

<sup>1</sup> Termin „teatr zawodowy” rozumiany jest tutaj jako instytucja posiadająca stałą siedzibę i zespół, dla którego aktorstwo jest głównym zawodem.

<sup>2</sup> K. Braun: *Teatr polski (1939—1989): obszary wolności — obszary zniewolenia*. Warszawa 1994, s. 46.

nający przygodę z lalkarstwem podczas wojny oraz artyści plastycy i aktorzy teatralni<sup>3</sup>.

Następny okres trwał do roku 1948 i wiązał się z organizowaniem sieci teatralnej na terenie całego kraju. Przedstawienia były już wtedy systematycznie przygotowywane i posiadały określoną, przemyślaną stylistykę<sup>4</sup>. Kolejne lata to czas realizmu socjalistycznego, który w literaturze obejmował lata 1949—1955<sup>5</sup>. Można przyjąć, że chronologia realizmu socjalistycznego przyjętego w polskim teatrze lalkowym jest zbliżona do periodyzacji stosowanej w literaturze. Kolejna cezura czasowa, którą można odnieść do historii teatrów kukiełkowych, to odwilż przypadająca na lata 1956—1957. W późniejszym czasie w teatrze lalkarskim rozwijał się nurt folklorystyczny, a powrót do tradycji szopki można zaobserwować w latach 80.

Wracając do charakterystyki okresu powojennego, należy zaznaczyć, że brakowało repertuaru dla nowo powstających teatrów lalkowych, a scenariusze początkowo pisali sami inscenizatorzy, którzy niejednokrotnie zajmowali się również adaptacjami znanych już utworów literackich. Wystawiano sztuki przejęte z warszawskiego Teatru Baj i mało znane teksty grane przed wojną w Poznaniu. Brak utworów scenicznych pisanych z myślą o dziecięcym odbiorcy był bardzo odczuwalny. Ostatecznie pisanie sztuk specjalnie dla scen lalkowych podjęli się literaci zawodowo zajmujący się twórczością pisarską<sup>6</sup>.

Zmiany polityczne miały wpływ na pracę polskich teatrów, również tych dla młodego widza. Najważniejsze decyzje dotyczyły prezentowanego repertuaru. Jeszcze w roku 1947 stosowano metodę planowania repertuaru, zobowiązującą do grania 3—5 sztuk polskich w sezonie. W ten sposób Departament Teatru Ministerstwa Kultury i Sztuki wymuszał ograniczanie wystawiania sztuk uznanych za bezwartościowe na korzyść literatury klasycznej i współczesnej twórczości literackiej. Był to pierwszy przejaw ingerencji władz w sprawę teatru, wiązał się z chęcią wypalenia „repertuarowej szmiry”, a jednocześnie był także początkiem kampanii socrealistycznej w teatrze<sup>7</sup>.

W latach 1945—1949 na polskich scenach lalkowych wystawiono 74 sztuki autorów krajowych oraz 10 sztuk autorów obcych, w tym 9 radzieckich<sup>8</sup> i jedną

<sup>3</sup> H. Jurkowski: *Dzieje teatru lalek: od wielkiej reformy do współczesności*. Warszawa 1984, s. 159.

<sup>4</sup> K. Braun: *Teatr polski...*, s. 44.

<sup>5</sup> *Słownik realizmu socjalistycznego*. Red. Z. Łapiński, W. Tomasik. Kraków 2004, s. 232.

<sup>6</sup> W latach 60. do najpopularniejszych dramaturgów teatru lalek należeli: Aleksander Maliszewski, Kazimiera Jeżewska, Hanna Januszewska, Stanisław Iłowski, Maria Kann, Anna Świrszczyńska, Jerzy Zaborowski, Jan Brzechwa, Janina Morawska, Zofia Nawrocka, Halina Auderska, Lech Bądkowski, Franciszek Fenikowski, Jan Grabowski, Benedykt Hertz, Leon Moszczyński oraz Gustaw Morcinek.

<sup>7</sup> M. Jarmułowicz: *Sezony błędów i wypaczeń: socrealizm w dramacie i teatrze polskim*. Gdańsk 2003, s. 14.

<sup>8</sup> Według ustaleń autorek były to m.in.: *Gegorek* N. Gernet i T. Gurewicza, *Tom Canty* Sergiusza Michałkowa, *Czerwony krawat* Sergiusza Michałkowa, *Baśń o rybaku i rybce* Aleksandra

włoską (opera *La serva padrona* Giovanniego Battisty Pergolesiego wystawiona we wrześniu 1945 roku przez krakowski Teatr Groteska). Wśród widowisk autorów polskich znalazły się 52 prapremiery, resztę stanowiły wznowienia, które oparte były na przedwojennych tekstach realizowanych w warszawskim Teatrze Baj i teatrach poznańskich. Wznowieniem objęto również sztuki, które po raz pierwszy zrealizowano podczas okupacji. Wspomniane prapremiery tego okresu to 28 adaptacji, resztę stanowiły utwory oryginalne<sup>9</sup>. Z kolei w obrębie adaptacji baśni literackich pojawiły się 3 sztuki oparte na tekstach Hansa Christiana Andersena. Były to: *Słowik* Hanny Januszewskiej i Ewy Totwen, *Trzewiki szczęścia* Benedykta Hertza oraz *Nowe szaty króla* Aleksandra Maliszewskiego. Wśród innych adaptacji baśniowych znalazły się m.in.: *Kopciuszek*, *Kot w butach*, *Cudowna lampa Aladyna*. Wśród wielu sztuk lalkowych wymienić można również tytuły: *O Wojtku Grajku* (Jana Dormana), *O Kasi, co gąski zgubiła* (Marii Kownackiej), *Za siedmioma górami* (Ewy Szelburg-Zarembiny), *O gwiazdce z nieba* (Ireny Totwen).

Najsłynniejszą inscenizacją omawianego okresu była niewątpliwie rewia lalkowa krakowskiego Teatru Groteska pt. *Cyrk Tarabumba* Władysława Leśniewskiego (pseud. Władysław Lech). Powojenna premiera sztuki odbyła się 19 czerwca 1945 roku. Widowisko prezentowało szereg numerów cyrkowych ukazanych w poszczególnych epizodach: tresura zwierząt, wołyżerka, żonglerka, akrobacja, sztuka iluzji. Największe odkrycie *Tarabumby* to ukazanie na scenie spotkania człowieka-aktora z lalką-aktorem<sup>10</sup>.

W połowie 1949 roku odbyła się teatralna narada w Oborach. Wzięli w niej udział twórcy teatru, dramatopisarze, krytycy<sup>11</sup>. Właśnie wtedy oficjalnie wprowadzono do polskiego teatru realizm socjalistyczny, zwany również socrealizmem. Zatwierdzono go jako jedyny i obowiązujący styl, który stanowił również wytyczną repertuarową. Jak pisze Kazimierz Braun, autor *Teatru polskiego*: „Przed teatrami postawiono zadanie grania propagandowej dramaturgii rodzimej, którą nakazano produkować pisarzom, oraz dramaturgii sowieckiej importowanej oraz tłumaczonej seryjnie”<sup>12</sup>.

W tym samym czasie rozpoczęto proces upaństwowiania kolejnych teatrów, co wiązało się z nadaniem im statusu przedsiębiorstw państwowych z planem, który narzucany był przez administrację centralną.

Należy zaznaczyć istnienie nowego stylu, który pojawił się w literaturze dla dzieci i młodzieży jeszcze przed oficjalnym zatwierdzeniem socrealizmu. Już

---

Puszkina, *O popie i jego jelopie* Aleksandra Puszkina, *Baśń o złotej rybce* Elżbiety Tarachowskiej.

<sup>9</sup> J.E. Wiśniewska: *W poszukiwaniu „złotego klucza”*. Polska twórczość dramatyczna dla teatru lalek (1945–1970). Łódź 1999, s. 28.

<sup>10</sup> Ibidem, s. 61.

<sup>11</sup> K. Braun: *Teatr polski...*, s. 60.

<sup>12</sup> Ibidem.

w pierwszych dniach czerwca 1947 roku w Warszawie odbył się kongres poświęcony literaturze dla młodego odbiorcy. We wnioskach wyraźnie zapisano, że „literatura dziecięca winna służyć wychowaniu nowego człowieka w duchu aktualnych przemian społecznych”<sup>13</sup>.

Takie stwierdzenie niosło ze sobą postulat upowszechniania nowych wartości i wiązało się z kwestionowaniem klasycznych schematów baśniowych. Zmieniało więc formy nagradzania pozytywnych bohaterów, akcja toczyła się w mieście, u szewczyka buciki mówiły do siebie: „towarzyszu”, krasnoludki pojawiały się w pegeerze, księżniczki i królewny (jeżeli występowały) marzyły o robotnikach lub wybawiane były przez dzielnych hutników<sup>14</sup>. Jedną z najbardziej negatywnych postaci socrealistycznej fikcji stanowił bumelant i jego postawa kontrastująca z zachowaniem kolektywu<sup>15</sup>. Uważano, że elementy magiczne źle wpływają na sposób postrzegania świata przez dzieci, które powinny być świadome zdarzeń występujących w realnej rzeczywistości. Znaczną rolę w rozwoju lalkowego teatru socrealistycznego w Polsce odegrała również wizyta Centralnego Teatru Lalek z Moskwy pod kierownictwem Siergieja Obrazcowa w roku 1948<sup>16</sup>. Był to artysta uznany, ale o dwóch obliczach. Jego indywidualizm był powszechnie uwielbiany, ale był on również twórcą socrealistycznego stylu radzieckiego teatru lalek<sup>17</sup>.

Na początku lat 50. polskie teatry lalkowe zaczęły przyjmować zasady realizmu socjalistycznego. Uznano, że młodzi widzowie zainteresowani są wyłącznie fabułą, dlatego przedstawienia miały służyć inscenizowaniu literatury, a przy tym odzwierciedlaniu rzeczywistości. Rola lalek i dekoracji została zminimalizowana<sup>18</sup>. Socrealizm w twórczości dla dzieci opierał się na zwrocie ku określonym tematom oraz nasyceniu tekstów atmosferą ideową<sup>19</sup>. Najlepsze wzory realizmu socjalistycznego znajdowały się w utworach literatury rosyjskiej i sowieckiej, której popularyzowaniu służyła polityka repertuarowa ówczesnego teatru. W latach 1950—1955 na krajowych scenach wystawiono ok. 80 sztuk sowieckich i kilkadziesiąt sztuk rosyjskich<sup>20</sup>. Również teatry lalkowe, nie stanowiąc wyjątku, propagowały realizm socjalistyczny wzorowany na literaturze radzieckiej. Pierwszymi bohaterami polskiego teatru lalek, walczącego o postęp i socjalizm, byli lionski Guignol oraz prześladowany przez carat Pietruszka. Obaj bohaterowie reprezen-

<sup>13</sup> Cyt. za: M. Zawodniak: *Królewicz i murarz. Socrealistyczne potyczki z fantazją*. „Teksty Drugie” 1994, nr 1, s. 88.

<sup>14</sup> Ibidem, s. 88—89.

<sup>15</sup> J.E. Wiśniewska: *W poszukiwaniu „złotego klucza”*..., s. 81.

<sup>16</sup> H. Jurkowski: *Dzieje teatru*..., s. 162.

<sup>17</sup> H. Jurkowski: *Metamorfozy teatru lalek w XX wieku*. Warszawa 2002, s. 37.

<sup>18</sup> V. Sajkiewicz: *Kłopoty z kategorią „narodowej formy”. Motywy folklorystyczne w polskim teatrze lalek lat pięćdziesiątych*. W: *Realizm socjalistyczny w Polsce z perspektywy 50 lat*. Red. S. Zabierowski. Katowice 1998, s. 275.

<sup>19</sup> Z. Jarosiński: *Socrealizm dla dzieci*. W: Idem: *Nadwiślański socrealizm*. Warszawa 1999, s. 277.

<sup>20</sup> *Słownik realizmu socjalistycznego*..., s. 232.

towali lud, a poprzez swoje czyny starali się zmniejszać i łagodzić nierówności społeczne. Zarówno Guignol, jak i Pietruszka ukazywali typowy konflikt klasy posiadającej i wyzyskiwanej.

Początek funkcjonowania nowej doktryny politycznej w polskiej dramaturgii lalkowej przypada na 28 grudnia 1949 roku, kiedy w warszawskim Teatrze Lalek Baj swoją premierę miała sztuka Edmunda Polaka *O starym roku, jego worze i Gustliku Kocorze*. Warto wspomnieć, że bohater tej sztuki, przodownik Ignacy Kocor, w nagrodę za swoją pracę jedzie do Warszawy na spotkanie z prezydentem Bierutem. Za ostatnią socjalistyczną inscenizację uznać można *Cudowny bursztyn* Andrzeja Olszakowskiego wystawiony 30 grudnia 1955 roku w toruńskim Teatrze Baj Pomorski<sup>21</sup>.

Należy zwrócić uwagę na fakt, że dominujący w tym czasie repertuar ra-dziecki miał znaczny wpływ również na scenografię polskich teatrów lalkowych. W wielu realizacjach pojawiały się odniesienia do rosyjskiej sztuki ludowej. Zna-lazły się one m.in. w spektaklu *Dwanaście miesięcy* Samuela Marszaka. Premiera sztuki odbyła się w warszawskim Guliwerze w 1950 roku. Autorem scenografii był Tadeusz Sowicki. Kostiumy lalek zostały przez niego zaprojektowane na wzór rosyjskich strojów ludowych, a pałac królewny przypominał architekturę bizan-tyjską. Z kolei w dekoracjach bajki Aleksandra Puszkina *O rybaku i rybce*, za-prezentowanej w 1950 roku przez Teatr Niebieskie Migdały, pojawiła się architek-tura cerkiewna. Zdarzały się sytuacje, gdy reżyserzy i plastycy przenosili utwór rosyjski w polskie realia. Przykładem takiej realizacji jest *Złota rybka* Elżbiety Tarachowskiej wystawiona przez krakowską Groteskę. Premiera spektaklu odbyła się w lipcu 1950 roku, adaptacji dokonał Władysław Jarema<sup>22</sup>. Akcja sztuki została przeniesiona do podkrakowskiej wsi, a dekoracje nawiązywały do polskich, ludo-wych wycinanek<sup>23</sup>.

Ogólne założenia polityki kulturalnej wyznaczały teatrom najważniejszą rolę w upowszechnianiu kultury. Zarówno literatura, jak i teatr stały się głównym noś-nikiem treści socjalizmu. Do repertuaru scen lalkowych włączono również sztuki współczesne, by procesowi indoktrynacji poddać również małych widzów. Wśród nowych propozycji znalazły się takie tytuły jak: *Alarm w kartofliskach* S[tanisła-wa] Mioduszelewskiego, *Jedzie pociąg z węglem* Romana Klewina i Haliny Słonim-skiej oraz *Osiem lalek i jeden miś* Ireny Jurgielewiczowej<sup>24</sup>.

*Alarm w kartofliskach* ukazuje przedstawicieli wrogich państw, dążących do wojny. Jeden z bohaterów to dywersant Tommy Stonky, który wywołuje tytułowy alarm. Powoduje to zebranie się mieszkańców i strachów na wróble w szyki bojo-we, aby odbyć wojenną potyczkę. Z kolei sztuka *Jedzie pociąg z węglem* przedsta-wia pracę górnika, hutnika, elektryka i kolejarza. Jednym z bohaterów jest Mate-

<sup>21</sup> J.E. Wiśniewska: *W poszukiwaniu „złotego klucza”...*, s. 75.

<sup>22</sup> *Groteska! Teatr Lalki, Maski i Aktora: 1945–1995*. Kraków 1995, s. 91.

<sup>23</sup> V. Sajkiewicz: *Kłopoty z kategorią...*, s. 280.

<sup>24</sup> *Ibidem*, s. 267.

usz Rodeń, starający się wdrożyć nowy sposób wydobywania węgla. Dzięki temu jego brygada osiąga 500% normy wydobywania. Natomiast *Osiem lalek i jeden miś* opowiada o bohaterskim misiu ratującym przy pomocy lalek fabrykę od pożaru. Przedstawieni bohaterowie to najczęściej robotnicy lub chłopci, działający w grupie, niewiele mogący zrobić jako jednostki, często wykazują się czujnością wobec wroga czy podżegacza wojennego. Cel ludzkiego życia ukazywany w tego rodzaju sztukach to praca. W pejzaż codzienności najczęściej wpisywano rekwizyty będące znakami czasu, był to m.in.: traktor, pociąg z węglem, kilof.

*Sambo i lew* to jedna z głośniejszych sztuk lalkowych lat 50. Jej premiera odbyła się 1 października 1950 roku w łódzkim Teatrze Arlekin. Reżyserem i zarazem autorem sztuki był Henryk Ryl, występujący pod pseudonimem Grzegorz Frant<sup>25</sup>. Warto zaznaczyć, że opowieść wyraźnie akcentuje niechęć do imperiaлизmu, przede wszystkim amerykańskiego. Świat przedstawiony ukazuje handel niewolnikami oraz działalność Ku-Klux-Klanu, a tytułowi bohaterowie, wykazując się niezwykłą odwagą, obnażają okrucieństwo tego systemu<sup>26</sup>.

Przez 6 lat, od grudnia 1949 roku do końca 1955 roku, na sceny polskich teatrów lalkowych wprowadzono 22 sztuki silnie nacechowane ideologicznie i spełniające program realizmu socjalistycznego<sup>27</sup>. Warto zaznaczyć, że najwięcej tego typu przedsięwzięć zostało podjętych w roku 1951, kiedy to odbyło się 8 premier sztuk manifestujących socrealizm. Nieco mniej, bo 5 prapremier dotyczyło lat 1949—1950, z kolei w latach 1952—1954 wystawiono po 3 prapremiery sztuk socrealistycznych, ostatnia prapremiera przypadła na rok 1955<sup>28</sup>. Z powyższego zestawienia wynika, że najsilniej realizm socjalistyczny był obecny w polskim teatrze lalek w roku 1951, w latach późniejszych utrzymywał się na stałym, choć niższym poziomie, aż całkowicie zanikł.

Kolejny ważny okres w polskim teatrze lalek wiąże się z popaździernikową odwilżą 1956 roku. Na ten właśnie czas przypada apogeum zainteresowania sztuką ludową, choć jeszcze i w latach 80. elementy polskiej kultury ludowej będą często pojawiały się na scenach lalkowych<sup>29</sup>. Jednym z ciekawszych przedstawień, inspirowanych sztuką ludową, był utwór folklorystyczny oparty na tekstach ludowych opracowanych przez Kazimierza Przerwę-Tetmajera *O Zwyrtałe muzykancie, czyli Jak góral dostał się do nieba*. Sztuka została wyreżyserowana przez

<sup>25</sup> 100 [Sto] przedstawień teatru lalek. *Antologia recenzji 1945—1996*. Red. M. Waszkiel, M. Kozień. Łódź 1998, s. 20.

<sup>26</sup> Ibidem, s. 83.

<sup>27</sup> Wśród lalkowych przedstawień socrealistycznych można wymienić następujące tytuły: *Alarm w kartofliskach*, *Antena w karczmie Rzym*, *Co się w lesie raz zdarzyło*, *Cudowny bursztyn*, *Dom pod lipką*, *Gruszki na wierzbie*, *Hurra 15:0*, *Jak dwa Michały czas zatrzymały*, *Jedzie pociąg z węglem*, *Jest drożyna*, *Nasze piosenki*, *O starym roku...*, *O złych krukach*, *Osiem lalek i jeden miś*, *Ostatnia deska ratunku*, *Sambo i lew*, *Siódma góra, siódmy las*, *Skarb na pustkowiu*, *Wawrzyńcowy sad*, *Wesołe nutki*, *Zaczarowany flet*, *Zrobiła się dziura w niebie*.

<sup>28</sup> J.E. Wiśniewska: *W poszukiwaniu „złotego klucza”...*, s. 76—77.

<sup>29</sup> V. Sajkiewicz: *Kłopoty z kategorią...*, s. 273.

Jana Wilkowskiego w warszawskim Teatrze Lalka w 1958 roku<sup>30</sup>. Scenografię do przedstawienia przygotował Adam Kilian. Omawiane dzieło w niezwykle plastyczny sposób po raz pierwszy prezentowało w teatrze lalek folklor góralski. Przedstawienie otwierała kapela góralska, w sztuce pojawiały się również postaci Anioła i Diabła spierające się o duszę głównego bohatera. Wyraźnie zarysowane było również Niebo i postać Świętego Piotra. Jak zauważa Henryk Jurkowski, w przedstawieniu tym na dobre wyzwolono się z nakazów realizmu socjalistycznego i odtworzono świat wartości ludowych na dwóch płaszczyznach: ikonicznej oraz filozoficznej<sup>31</sup>. Niestety, Jan Wilkowski został odsunięty od teatru pod koniec lat 60. przez władze komunistyczne. Do działań twórczych na scenach lalkowych powrócił w latach 70<sup>32</sup>.

Stylizacja ludowa przez dłuższy czas była znakiem rozpoznawczym polskiego teatru lalek. Najsilniej uwidoczniła się w latach 1956—1970<sup>33</sup>. Wystawiano wówczas spektakle wykorzystujące motywy sztuki ludowej i przeznaczone dla dzieci, młodzieży oraz dorosłych. Po odrzuceniu socrealizmu artyści rozpoczęli tworzenie własnej wizji kultury ludowej. Badająca to zjawisko Violetta Sajkiewicz uznaje, że ów rodzaj estetyki był bardzo bliski „Cepelii”. W tym czasie w repertuarze teatrów królowały tradycyjne bajki ludowe, baśnie i legendy. Teatrem, który programowo uwrażliwiał dzieci na folklor i tradycję narodową był gdański Teatr Miniatura, kierowany przez Alego Bunscha, a następnie przez Michała Zarzeckiego. Jedną z wystawianych sztuk, wyraźnie sięgającą do źródeł folkloru polskiego, była realizacja Natalii Gołębskiej *O turze złotorogim*. Opowieść odwołująca się do kultury słowiańskiej, wiodąca w świat obrzędów i narodowych symboli, przypominała o związku człowieka z ziemią oraz mówiła o współczesnej wierności ojczyźnie<sup>34</sup>. W tym okresie scenografie polskiego teatru lalek pełne były wzorów regionalnych, elementów zaczerpniętych z haftów, kilimów. Oprawa plastyczna spektakli wyróżniała się tęczyową kolorystyką i stylistyką ludowych, drewnianych rzeźb<sup>35</sup>.

Na początku lat 70. zorganizowano Telewizyjny Festiwal Widowisk Lalkowych dla Dzieci, który odbywał się w czasie ferii zimowych. Do udziału w festiwalu zapraszano wszystkie teatry w Polsce; spośród nadesłanych propozycji komisja programowa wybierała 8—9 spektakli, które następnie transmitowano. W ramach festiwalu odbywały się również prelekcje na temat problemów współczesnego teatru, które prowadził Jan Wilkowski<sup>36</sup>.

<sup>30</sup> H. Jurkowski: *Metamorfozy teatru...*, s. 73.

<sup>31</sup> Ibidem, s. 77.

<sup>32</sup> Ibidem, s. 85.

<sup>33</sup> J.E. Wiśniewska: *W poszukiwaniu „złotego klucza”...*, s. 108.

<sup>34</sup> H. Jurkowski: *Dzieje teatru...*, s. 176.

<sup>35</sup> V. Sajkiewicz: *Kłopoty z kategorią...*, s. 281.

<sup>36</sup> S. Frycie: *Literatura dla dzieci i młodzieży w latach 1945—1970*. T. 2. Warszawa 1982, s. 119.



W 1973 roku podjęto decyzję o organizacji I Biennale Sztuki dla Dziecka w Poznaniu. Dnia 20 stycznia 1973 roku utworzono Komitet Organizacyjny, na którego czele stanął Andrzej Witurski — zastępca przewodniczącego Prezydium Narodowego miasta Poznania. Na jego zastępców powołano Leokadię Serafinowicz (teatr), Janusza Dembskiego (literatura), Jerzego Tuszyńskiego (film). Biennale rozpoczęło się 9 maja 1973 roku, wzięli w niej udział artyści, badacze literatury dla dzieci, krytycy literaccy i teatralni, a także nauczyciele, pedagodzy, psycholodzy, rodzice i dzieci<sup>37</sup>.

Podczas wystawy zaproszeni goście mogli wziąć udział w przeglądzie Teatrów dla dzieci „Konfrontacje ‘73’”<sup>38</sup> (przewodniczący jury: Henryk Jurkowski). W kategorii Teatr Grand Prix „Złote Koziołki” przyznano Państwowemu Teatrowi Lalki i Aktora Marcinek za przedstawienie *Siała baba mak* Krystyny Miłobędzkiej w reżyserii Leokadii Serafinowicz oraz za *Lajkonika* Jerzego Kruczewskiego do libretta Marii Kownackiej w reżyserii Wojciecha Wieczorkiewicza. „Srebrne Koziołki” (II nagrodę) otrzymał Państwowy Teatr Lalki Miniatura za przedstawienie *Czarodziejski młyn* Aliny i Jerzego Afanasjewów w reżyserii Marka Zarzeckiego. Brązowe Koziołki (III nagroda) przypadły Państwowemu Teatrowi Lalek Pleciuga za przedstawienie *Baśń o dwóch braciach* Jana Ośnicy w reżyserii Krzysztofa Niesiołowskiego.

Oprócz Koziołków przyznano również nagrody indywidualne, które otrzymał: Leokadia Serafinowicz (za reżyserię sztuki *Siała baba mak* i za lalki do sztuki *Lajkonik*), Krystyna Miłobędzka (za propozycję nowej formy dramaturgicznej w twórczości dla dzieci), Jerzy Kruczewski (za operę dziecięcą *Lajkonik*), Wojciech Wieczorkiewicz (za reżyserię sztuki *Lajkonik*), Jan Berdyszak (za scenografię do sztuki *Siała baba mak*), Marek Zarzecki (za reżyserię sztuki *Czarodziejski młyn*), Krzysztof Niesiołowski (za reżyserię sztuki *Baśń o pięciu braciach*), Jan Dorman (za kształtowanie nowego języka teatralnego), Jan Harenda (za rolę Króla Lula w sztuce *Siała baba mak*)<sup>39</sup>. Od tego czasu Biennale Sztuki dla Dziecka odbywają się cyklicznie, co dwa lata<sup>40</sup>.

W 1976 roku Centralny Ośrodek Metodyki Upowszechniania Kultury (COMUK) opublikował *Przewodnik repertuarowy teatru lalek* Wiesławy Domańskiej, zawierający opis stu najważniejszych sztuk teatrów lalek w Polsce, które podzielono na trzy grupy: polską i obcą dramaturgię dla dzieci młodszych, polską i obcą dramaturgię dla dzieci starszych oraz polską dramaturgię dla dorosłych<sup>41</sup>.

<sup>37</sup> *Biennale Sztuki dla Dziecka*. Oprac. J. Ratajczak. Poznań [1986], s. 8.

<sup>38</sup> Była to trzecia edycja imprezy, lecz poprzednie przeglądy miały charakter lokalny, a nie ogólnopolski.

<sup>39</sup> *Biennale Sztuki...*, s. 10.

<sup>40</sup> 1 lipca 1980 r. powołano Ogólnopolski Ośrodek Sztuki dla Dzieci i Młodzieży w Poznaniu, który prócz organizacji Biennale wydaje czasopismo „Studia o Sztuce dla Dziecka”.

<sup>41</sup> W. Domańska: *Przewodnik repertuarowy*. Warszawa 1976, s. 16.

Kontynuację pracy Wiesławy Domańskiej podjęła Krystyna Kostaszuk, która w książce pt. *Teatr Dziecięcy. Przewodnik repertuarowy* (1986) zaprezentowała czytelnikom 151 opisów sztuk teatralnych podzielonych na trzy grupy w zależności od wieku odbiorców: repertuar dla dzieci młodszych (do 7 roku życia), dla dzieci starszych (od 7 do 11 roku życia) oraz dla młodzieży (od 11 do 14 roku życia). Wśród prezentowanych sztuk teatralnych najwięcej widowisk powstało na kanwie baśni, dużo mniej oparto na tekstach poetyckich i realistyczno-obyczajowych.

Wśród najpopularniejszych pisarzy (w latach 70.), których dzieła adaptowano na sztuki teatralne znajdowali się: Hanna Januszewska (*Kot w butach, Mały tygrys Pietrek*), Maria Kownacka (*O strasliwym smoku i dzielnym szewczyku, przepięknej królewnie i królu Gwoździku* — na podstawie baśni pt. *Szewczyk Dratewka*), Kornel Makuszyński (*Koziołek Matolek, O dwóch takich co ukradli księżyc, Szatan z VII klasy, Szewc Kopytko i kaczorek Kwak, Przyjaciół wesolego diabła*), Ewa Szelburg-Zarembina (*Najdzielniejszy z rycerzy, Za siedmioma górami*) i Anna Świrszczyńska (*Farfurka królowej Bony*).

Na uwagę zasługuje widowisko pt. *Przygody Pędraka Wyrzutka* Stanisława Themersona przygotowane na podstawie adaptacji Bogusława Kierca oraz *Ania z Zielonego Wzgórza* Lucy Maud Montgomery w opracowaniu Andrzeja Konica. Wystawienie właśnie tych spektakli na deskach polskich teatrów stanowiło wydarzenie artystyczne, gdyż zarówno twórczość Themersona, jak i Montgomery była poddawana — w tamtym okresie — nieustannej krytyce.

*Przygody Pędraka Wyrzutka* zostały przedstawione publiczności 21 grudnia 1974 roku w Teatrze im. Leona Kruczkowskiego w Zielonej Górze. Opowieść wprowadzała czytelnika w magiczny świat baśni, po którym wędrował tytułowy Pędrak Wyrzutek. Podczas jednej z podróży Pędrak trafił do gabinetu premiera, u którego z zainteresowaniem słuchał rozmowy przywódców państwowych, stylizowanej na wzór dyplomatycznej korespondencji<sup>42</sup>.

*Ania z Zielonego Wzgórza* w latach 1974—1982 była wystawiana aż 13 razy, m.in.: na deskach Teatru Ziemi Mazowieckiej w Warszawie (premiera: 19 X 1974), w Teatrze Dramatycznym im. Adama Mickiewicza w Częstochowie (premiera: 5 IV 1975), w Teatrze Bagatela im. Tadeusza Boya-Żeleńskiego w Krakowie (premiera: 6 XI 1975), w Teatrze Dramatycznym w Gdyni (premiera: 22 I 1976), w Teatrze Zagłębia w Sosnowcu (premiera: 15 XII 1979), w Teatrze Polskim w Bydgoszczy (premiera: 6 XII 1981) oraz Teatrze Dramatycznym w Elblągu (premiera: 13 VI 1982)<sup>43</sup>.

Wszelkie rekordy popularności biła sztuka Hanny Januszewskiej pt. *Tygrysek Pietrek*. Widowisko w reżyserii Jana Wilkowskiego swoją prapremierę miało w Teatrze Lalek w Warszawie 23 marca 1962 roku. Później sztukę wystawił m.in. Śląski Teatr Lalki i Aktora Ateneum i Olsztyński Teatr Lalek. Fabuła widowiska jest

<sup>42</sup> K. Kostaszuk: *Teatr dziecięcy. Przewodnik repertuarowy*. Warszawa 1986, s. 128—129.

<sup>43</sup> Ibidem, s. 159—160.

bardzo prosta: Tygrysek Pietrek, znany ze swego tchórzostwa, zostaje pozbawiony pasków (znaku swego rodu). Aby je odzyskać, wyrusza w podróż, podczas której ma możliwość skonfrontowania się z lękiem. Gdy nie wykorzystuje żadnej okazji, zrozpaczony wraca do domu. Tam czeka na niego chora mama, wymagająca natychmiastowej konsultacji lekarskiej. W tej sytuacji, kiedy zagrożone jest życie ukochanej mamy, Pietrek pomimo strachu przed burzą, ciemnością i piorunami wyrusza w drogę za Wielką Rzekę, przełamując tym samym swoje tchórzostwo.

W latach 80. formą manifestacji uczuć patriotycznych był powrót do szopki. Według *Leksykonu Teatralnego* szopka to „model stajenki betlejemskiej (w Krakowie wzbogacony miejscowymi elementami architektonicznymi) ze złóbkami i figurkami; przenośny teatrzyk, w którym figurki grają sceny o narodzinach Chrystusa i żartobliwe scenki ludowe”<sup>44</sup>. W interesującym nas okresie zagrano wiele przedstawień nawiązujących do tradycji religijnej i folklorystycznej: *Szopkę krakowską* (1978) w Szczecinie i w Warszawie wystawił Bohdan Radkowski, a *Ludową szopkę polską* (1980) przedstawioną w Rzeszowie wyreżyserowała Emilia Umińska<sup>45</sup>. Edward Dobraczyński opracował sztukę Lucjana Rydla pt. *Betlejem polskie* do muzyki Bogumiła Pasternaka. Autorem scenografii był Ali Bunsch. Widowisko, które premierę miało 27 lutego 1981 roku w Teatrze Czerwony Kapturek w Olsztynie, łączyło polską tradycję jasełkową z wydarzeniami patriotycznymi (odwołania do powstania listopadowego z 1831 roku, styczniowego z 1863 roku oraz powstania warszawskiego). Reżyserią sztuki *Szopki i herody polskie* (1982) autorstwa Henryka Jurkowskiego, wystawionej przez teatr wrocławski, zajął się Wiesław Hejno. Widowisko ze scenografią Jadwigi Mydlarskiej-Kowal umiejętnie łączyło polską tradycję szopkową z historią narodu (nie pomijając współczesnych dziejów)<sup>46</sup>. Teatr Lalek w Wałbrzychu wystawił sztukę anonimowego twórcy pt. *Dialog na święto narodzenia Chrystusa Pana* (premiera: 03 I 1982) w reżyserii Wojciecha Kобрzyńskiego, ze scenografią Stanisława Echausta i muzyką Marka Jaszczaaka. Spektakl oparty był na tekście z kodeksu misjonarzy krakowskich na Stradomiu z XVII w.<sup>47</sup>

W omawianym przez nas okresie wyróżniała się działalność Teatru Animacji w Jeleniej Górze, którego dyrektorem był Alfred Ryl-Krystianowski. Na deskach teatru wystawiano sztuki, „w których ujawniona animacja stała się źródłem stylu”<sup>48</sup>. Widzowie mogli oglądać *Jasia i Małgosię* (1984) w adaptacji Jana Brzechwy, *Pierścień i różę* (1987) Williama Thackeraya czy *Koziołka Matołka* (1987) Kornela Makuszyńskiego. Swoje miejsce wśród najbardziej interesujących placówek

<sup>44</sup> B. Osterloff, M. Raszevska, K. Sielicki: *Leksykon teatralny*. Warszawa 1996, s. 213.

<sup>45</sup> H. Jurkowski: *Teatr Lalek*. W: *Teatr Widowisko*. Red. M. Fik. Warszawa 2000, s. 378.

<sup>46</sup> Dostępne w Internecie: [http://www.culture.pl/teatry-i-grupy-teatralne/-/eo\\_event\\_asset\\_publisher/sh2A/content/wroclawski-teatr-lalek](http://www.culture.pl/teatry-i-grupy-teatralne/-/eo_event_asset_publisher/sh2A/content/wroclawski-teatr-lalek) [data dostępu: 18.11.2011].

<sup>47</sup> Dostępne w Internecie: <http://www.e-teatr.pl/en/realizacje/31031,szczegoly.html> [data dostępu: 18.11.2011].

<sup>48</sup> Ibidem, s. 379.

teatralnych utrzymał łódzki Teatr Arlekin oraz Teatr Lalki i Aktora Pinokio, kierowany przez Wojciecha Kобрzyńskiego<sup>49</sup>.

Zmiana ustroju politycznego miała znaczący wpływ na działalność teatrów w Polsce, które przed transformacją ustrojową były w większości finansowane z budżetu państwa (w 1989 roku subwencja państwowa stanowiła ok. 92% budżetów teatralnych). Wraz z nową sytuacją polityczną zmienił się stosunek decydentów do teatrów, a te otrzymywały coraz mniejsze dotacje. Z tej przyczyny musiały szukać sponsorów, jak i walczyć o przyciągnięcie uwagi odbiorców. Sztuka powoli zaczęła się komercjalizować, aby zwrócić uwagę jak największej liczby widzów, którzy zapewniłoby teatrowi stabilizację finansową. Pozytywną zmianą było zniesienie cenzury oraz brak obowiązku zgłaszania repertuaru do centralnego zatwierdzenia w Departamencie Teatru Ministerstwa Kultury i Sztuki<sup>50</sup>.

\*  
\*      \*

W tak krótkim rysie historycznym trudno zamieścić wszystkie informacje dotyczące teatrów lalkarskich w Polsce, dlatego poniżej postaramy się zaprezentować działalność 16 wybranych placówek teatralnych. Przy każdej instytucji podajemy jej aktualną nazwę i nazwisko dyrektora, a także adres teatru oraz strony internetowej. W zarysie opisałyśmy działalność wskazanych teatrów w latach 1945—1989; podałyśmy informację o dyrektorach placówek oraz skróte informacje o wybranym ich repertuarze.

Będzin: Teatr Dzieci Zagłębia im. Jana Dormana  
ul. Teatralna 4, 42—500 Będzin  
[www.teatr.bedzin.pl](http://www.teatr.bedzin.pl)  
Dyrektor: Dariusz Wiktorowicz

Swoją działalność teatr zainaugurował 22 grudnia 1945 roku sztuką Jana Dormana *Malowane dzbanki*. Okres działalności teatru można podzielić na sosnowiecki oraz będziński ze względu na zmianę lokalizacji. Do 1978 roku kierował nim jego założyciel Jan Dorman, który odcisnął na nim swoje indywidualne piętno, zastępując lalki rekwizytami i aktorami oraz tworząc sztuki układające się w poetyckie obrazy. Teatr Dzieci Zagłębia właściwie nie miał wyraźnie określonego adresata. Nawiązywał do tradycji teatru, w którym grywały dzieci, tworzył spektakle-zabawy o pomysłowej inscenizacji<sup>51</sup>. Teatru Dormana nie inspirowała literatura, jego scenariusze były swobodną improwizacją. Na deskach wystawiono wiele wybitnych przedstawień, m.in.: *Przygody Wiercipięty* Josefa Pehra, *Szczęśliwy Księż* Oscara Wilde'a, *Która godzina* Zbigniewa Wojciechowskiego i *Ko-*

<sup>49</sup> Ibidem.

<sup>50</sup> K. Braun: *Kieszonkowa historia teatru polskiego*. Lublin 2003, s. 259.

<sup>51</sup> A. Linert: *Teatry lalkowe w województwie katowickim*. Katowice 1986.

nik Jana Dormana. Nazwy, pod którymi na przestrzeni lat funkcjonował teatr to: Międzyszkolny Teatrzyk Dziecka, Eksperymentalny Teatr Dziecka, Miejski Teatr Dzieci Zagłębia.

Białystok: Białostocki Teatr Lalek  
ul. Kalinowskiego 1, 15—875 Białystok  
www.btl.bialystok.pl  
Dyrektor: Marek Waszkiel

Białostocki Teatr Lalek został założony w 1953 roku przez Piotra Sawickiego, któremu na działalność placówki udało się uzyskać subwencję państwową. Z teatrem podjęły współpracę Halina Kołpak i Danuta Okłota. Do nich dołączyli: Wisława Maciejewska, Teresa Piecka, Eliza i Janusz Piechowscy, Lucjan Topolewicz, Dezyderiusz Gałęcki oraz Krystyna Matuszewska. Pierwszym spektaklem wystawionym na deskach teatru była sztuka pt. *O tym, jak zwierzęta koncert urządziły* w reżyserii Haliny Kołpak. W roku 1960 dyrektorem teatru została Joanna Piekarska, która do grupy aktorskiej zaprosiła m.in.: Franciszka Grzegorzewskiego, Helenę Przybylską, Krzysztofa Rau. W czasie jej kadencji znacznie rozbudowano pracownię techniczną, dzięki czemu teatr uniezależnił się od innych scen. W 1962 roku wystawiono *Historię o żołnierzu tulaczu* Charlesa Ferdinanda Ramuza w reżyserii Zdzisława Dąbrowskiego, *Młynek do kawy* Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego oraz *Wiercipiętę* Józefa Pehra. Krzysztof Rau, kolejny dyrektor teatru, w 1972 roku powołał Scenę dla Dorosłych. W latach kiedy prowadził teatr dużym wydarzeniem artystycznym było wystawienie sztuk pt. *Wesołe koguciki* Atanasa Moczurowa i *Szewczyk Dratewka* Marii Kownackiej. Spektakle reżyserowane przez Krzysztofa Rau zaskakiwały dynamiką: aktorzy przerywali przedstawienie, śpiewali piosenki wraz z widownią, łamali rytm bajki. W ciągu następnych lat Rau zorganizował Ogólnopolski Festiwal Solistów Teatru Lalek, który w 1975 roku przekształcono w Międzynarodowy Festiwal Lalkarzy oraz Ogólnopolskie Spotkania Teatrów Lalek<sup>52</sup>.

Bielsko-Biała: Teatr Lalek Banialuka im. Jerzego Zitzmana  
ul. Mickiewicza 20, 43—300 Bielsko-Biała  
www.banialuka.pl  
Dyrektor: Lucyna Kozieł

Teatr został założony w 1947 roku przez artystów plastyków: Jerzego Zitzmana i Zenobiusza Zwolskiego. Pierwszą sztukę wystawiono 6 grudnia 1947 roku. Był to utwór Zygmunta Lubertowicza *O Marysi sierotce i złotoookiej sroczce*. W początkowym okresie działalności teatr starał się wystawiać sztuki pisa-

<sup>52</sup> *Historia*. [online]. Dostępne w Internecie: [http://www.btl.bialystok.pl/index.php?option=com\\_content&task=view&id=3&Itemid=18&limit=1&limitstart=1&lang=pl](http://www.btl.bialystok.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=3&Itemid=18&limit=1&limitstart=1&lang=pl) [data dostępu: 10.11.2011].

ne wyłącznie przez miejscowych literatów; jak choćby wspomniane już dzieło Zygmunta Lubertowicza oraz sztuki Ryszarda Budzyńskiego (*O niegrzecznym chłopcu i mrówczym kopcu* — V 1948; *Rzeczy nowe i cyrkowe — widowisko lalkowe* — X 1948). Na jedno z wymienionych przedstawień zaproszono Sergiusza Obrazcowa. Jego opinia o pracy bielskich lalkarzy miała decydujące znaczenie dla losów teatru. Zespół upaństwowiono 1 stycznia 1950 roku. Teatr adresował swe sztuki przede wszystkim do widowni dziecięcej, sporadycznie realizowano widowiska oparte na dziełach klasycznych, przeznaczone dla widza dorosłego. W pierwszym dziesięcioleciu teatru dominował repertuar realistyczny, w latach następnych pojawiły się sztuki poetyckie oraz refleksyjno-filozoficzne. Białaluka podejmowała współpracę z dość liczną grupą pisarzy. Z myślą o bielskiej scenie swoje sztuki pisali: Gustaw Morcinek, Maria Węgrzyn, Janina Rychwicka, Leon Moszczyński (pseud. Jan Ośnica), Jerzy Zaborowski. Teatr utrzymywał również ścisłe kontakty z Aleksandrem Baumgardtenem i Janem Brzozą. Do muzyków współpracujących z teatrem należeli początkujący wówczas Krzysztof Penderecki i Wojciech Kilar. Białaluka stała się sławna na całym świecie jako miejsce międzynarodowych spotkań teatrów lalkowych<sup>53</sup>.

Gdańsk: Teatr Miniatura

Aleja Grunwaldzka 16, 80—236 Gdańsk

[www.teatrminiatura.pl](http://www.teatrminiatura.pl)

Dyrektor: Romuald Wicza-Pokojski

Teatr, występujący początkowo pod nazwą Teatr Łątek, powstał w 1946 roku, a jego założycielkami były Olga, Irena i Ewa Totwen. W 1952 roku teatr zmienił nazwę na Teatr Lalki i Aktora Miniatura, a jego dyrektorem został Ali Bunsch, który pełnił tę funkcję w latach 1952—1961. Po nim stanowisko objęli: Michał Zarzycki (1961—1975), Zofia Wartak (do 1985 roku) i Zbigniew Wilkoński (do 1992 roku)<sup>54</sup>. Najciekawszym spektaklem teatru było przedstawienie *Bo w Mazurze taka dusza...* (1962) Natalii Gołębskiej. Kolejne widowisko inspirowane folklorem to: *O turze złotorogim* (1969). Na uwagę zasługują również sztuki: *Latający wiatrak* (1964) Aliny i Jerzego Afanasjewów, *Legendy zodiaku* (1965) Natalii Gołębskiej oraz *Ilia Muromiwek* (1967) Kurdiumowa<sup>55</sup>.

Katowice: Śląski Teatr Lalki i Aktora Ateneum

ul. Św. Jana 10, 40—012 Katowice

[www.ateneum.art.pl](http://www.ateneum.art.pl)

Dyrektor: Krystyna Kajdan

<sup>53</sup> H. Jurkowski: *Kształtować własne oblicze. W: 40 lat Teatru Lalek „Białaluka”*. Red. L. Kozień. Bielsko-Biała 1987, s. 7.

<sup>54</sup> Dostępne w Internecie: <http://www.teatrminiatura.pl/index.php/start/36-historia-teatru-miniatura> [data dostępu: 5.11.2011].

<sup>55</sup> H. Jurkowski: *Teatr Lalek...*, s. 371.

Śląski Teatr Lalki i Aktora Ateneum założył w 1945 roku plastyk Juliusz Glaty. Początkowo teatr działał w sali Związku Zawodowego Kolejarzy przy ul. Plebiscytowej w Katowicach, jednak w 1950 roku do użytku teatru oddano salę przy ul. 15 Grudnia. Następnym dyrektorem został Jerzy Zitzman. W czasie jego kadencji kierownikiem literackim był Gustaw Morcinek, a od 1962 roku Aleksander Widera. W tym okresie wystawiono m.in.: *Srebrnorogiego jelenia* Marii Kann, *Cyrk Giennadija Matwiejewa*, *Jasia Szpaka* Wiktora Sudaruszkina, *Baśń o górniku Bulandrze* Gustawa Morcinka. Własną salę widowiskową teatr otrzymał w 1964 roku. Kolejnymi dyrektorami placówki byli: Zygmunt Smandzik, Leszek Śmigielski (od 1972 roku)<sup>56</sup>, Zbigniew Poprawski (od 1976 roku), Jan Walaszek (od 1979 roku), Adam Kwiatkowski (od 1983 roku). Z Ateneum współpracowali: Gustaw Morcinek, Jan Dorman, Teofil Ociepka czy Józef Skrzek. Na deskach teatru zagrano następujące spektakle: *Tygrysek Pietrek* Hanny Januszewskiej, *Ballada o szewczyku* Marii Kownackiej, *Porwanie w Tutiurlistanie* Wojciecha Żukrowskiego, *Ondraszku*, *Ondraszku* Edmunda Wojnarowskiego, *Kukuryku na patyku* Panczo Panczewa<sup>57</sup>.

Kraków: Teatr Lalki, Maski i Aktora Groteska  
ul. Skarbowa 2, 31—121 Kraków  
www.groteska.pl  
Dyrektor: Adolf Weltschek

Teatr Lalki, Maski i Aktora Groteska powstał 5 marca 1945 roku. Zainaugurował swoją działalność sztuką *Cyrk Tarabumba* (premiera: 9 VI 1945)<sup>58</sup>. W tym okresie wystawiono jeszcze dwa widowiska: *La serva padrona* i *Szewe Dra-tewka*. Jego założycielami byli Zofia i Władysław Jarembowie, którzy wraz z Kazimierzem Mikulskim stworzyli specyficzny styl teatru oraz jego własną poetykę. Groteska jako pierwsza przeciwstawiła się tradycyjnemu pojmowaniu funkcji teatru lalek, wprowadzając na stałe do swojego repertuaru sztuki dla dorosłych. Zrealizowała wiele premier sztuk Sławomira Mrożka, w tym *Męczeństwo Piotra Ohey'a* (1959), wystawiła *Operę za 3 grosze* Bertolda Brechta (1958), zaprezentowała *Kartotekę* Tadeusza Różewicza (1961), *Skąpca* Moliera (1968) i wiele innych. Przełomem w pracy teatru było przedstawienie *Młynek do kawy* (1959) według Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego w reżyserii Henryka Ryla — zastosowano wówczas różne środki wyrazu, łącznie z rekwizytami i aktorami, a tytułowy młynek był rzeczywistym bohaterem sztuki. Groteska łączyła w grze aktorstwo człowieka, lalkę i maskę, tworząc przedstawienia dla dzieci i dorosłych. Z teatrem

<sup>56</sup> Dostępne w Internecie: <http://www.ateneum.art.pl/> [data dostępu: 10.11.2011].

<sup>57</sup> *25 lat teatru Ateneum w Katowicach*. Oprac. A. Widera. Katowice 1971; *35 lat Śląskiego Teatru Lalki i Aktora „ATENEUM” w Katowicach*. Katowice 1980.

<sup>58</sup> *Premiery Groteski 1945—1965*. W: *Dwudziestolecie teatru „Groteska” 1945—1965*. Kraków 1955, s. [46].

współpracowali wybitni scenografowie: Ali Bunsch, Jerzy Jeleński, Kazimierz Mikulski, Jerzy Skarżyński, Andrzej Stopka, Jan Polewka, i kompozytorzy: Lucjan Kaszycki, Jerzy Katlewicz, Alojzy Kluczniok, Jan Maklakiewicz, Krzysztof Penderecki, Włodzimierz Poźniak<sup>59</sup>.

Lublin: Teatr im. Hansa Christiana Andersena  
ul. Dominikańska 1, 20—111 Lublin  
www.teatrandersena.pl  
Dyrektor: Arkadiusz Klucznik

Teatr im. Hansa Christiana Andersena założono w 1954 roku. Przedstawienie premierowe pt. *Złota kula* Andrzeja Ejsmunda w reżyserii Maryli Kędry (pierwszej dyrektorki teatru) okazało się jednak nieudane. Mimo to teatr otrzymał siedzibę przy ul. Dominikańskiej 1. Rewolucyjne zmiany zaszły w teatrze z inicjatywy nowego dyrektora Stanisława Ochmańskiego (od 1958 roku), który promował regionalną twórczość. Nawiązał też współpracę z wybitnymi artystami, m.in.: Bohdanem Butenko, Adamem Kilianem, Czesławem Niemenem, Krzysztofem Pendereckim, Stanisławem Radwanem i Janem Wilkowskim. Kolejnymi dyrektorami od 1974 roku byli: Mieczysław Ciesielski, Włodzimierz Fełenczak, Tomasz Jaworski, Zdzisław Rej<sup>60</sup>.

Łódź: Teatr Lalek Arlekin  
ul. 1 Maja 2, 90—718  
www.arlekin.lodz.pl  
Dyrektor: Waldemar Wolański

Teatr powstał w 1948 roku z inicjatywy Marii i Henryka Rylów. Pierwszym przedstawieniem była sztuka dla dzieci *Dwa Michały i świat cały* Grzegorza Franta, wystawiona 28 grudnia 1948 roku. W działalności teatru widoczne było dążenie do poszerzania grona widzów o publiczność dorosłą, a także dbałość o różnorodność środków wyrazu. Teatr nieustannie zabiegał o wprowadzenie nowych technik lalkarskich — obok pacynki, jawajki i masek stosowane były lalki cieniowe, kukiełki zmechanizowane i figurki animowane. W okresie panowania stylu realistycznego Arlekin był ważnym ośrodkiem oddziaływania na polski teatr lalek. Tu powstawało czasopismo kwartalne „Teatr Lalek” redagowane przez Jana Sztaudyngera (1950). Zespół Arlekina wielokrotnie uczestniczył w krajowych i zagranicznych festiwalach. O zyskanym za granicą prestiżu świadczą nagrody i wyróżnienia, m.in. na Międzynarodowym Festiwalu Teatrów Lalek w Bukareszcie (1958) spektakl *Koloro-*

<sup>59</sup> B. Frankowska: *Encyklopedia teatru polskiego*. Warszawa 2003, s. 453.

<sup>60</sup> P. Franczak: *55 lat z bajką. Jubilat Andersen i jego historia*. „Kurier Lubelski” nr 255. Dokument elektroniczny dostępny w Internecie: [http://www.e-teatr.pl/pl/artykuly/81479.html?josso\\_assertion\\_id=2A9A687FDA7098FF](http://www.e-teatr.pl/pl/artykuly/81479.html?josso_assertion_id=2A9A687FDA7098FF) [data dostępu: 5.11.2011].



*we piosenki* został nagrodzony srebrnym medalem za scenografię, której twórcą był Ali Bunsch, w Zagrzebiu (1975) widowisko *Ula z Ib* zostało uznane przez dorosłe i dziecięce jury za najlepsze przedstawienie festiwalu<sup>61</sup>.

Olsztyn: Olsztyński Teatr Lalek  
ul. Głowackiego 17, 10—447 Olsztyn  
www.teatrlalek.olsztyn.pl  
Dyrektor: Zbigniew Głowacki

Początki Olsztyńskiego Teatru Lalek wiążą się z powstaniem w 1953 roku Stowarzyszenia Teatru Kukłowego Ziemi Warmińsko-Mazurskiej Czerwony Kapturek, na którego czele stanął Mieczysław Czerwiński. Rok później stowarzyszenie otrzymało budynek przy placu Bema. W 1961 roku dyrektorem teatru został Jan Wroniszewski, a w trakcie jego kadencji gmach teatru został wyremontowany. W 1981 roku stanowisko dyrektora objął Edward Dobraczyński. W 1989 roku Teatr Lalek Czerwony Kapturek zmieniał nazwę na Olsztyński Teatr Lalek. Do czasu transformacji ustrojowej teatr wystawiał utwory znakomitych twórców, tj.: Jana Brzechwy, Kornela Makuszyńskiego, Marii Kownackiej, Janiny Porazińskiej, Wojciecha Żukrowskiego. W latach 80. wybierano sztuki, które silnie odwoływały się do historii i kultury polskiej. Wystawiono m.in.: *Szopkę Krakowską* Tadeusza i Stanisława Estreicherów, *Betlejem Polskie* Lucjana Rydla, *O Piaście i Popielu* Anny Świrszczyńskiej<sup>62</sup>.

Opole: Opolski Teatr Lalki i Aktora im. Alojzego Smolki  
ul. Augustyna Kośnego 2a, 45—056 Opole  
www.teatrlalki.opole.pl  
Dyrektor: Krystian Kobylka

Teatr swą tradycją sięga jeszcze czasów przedwojennych. Powstał jako ochotniczy Teatr Kukielek przy Związku Polaków w Niemczech z inicjatywy i pod kierunkiem Alojzego Smolki w sierpniu 1937 roku. To jeden z najstarszych teatrów lalkowych w Polsce. Po przerwie spowodowanej wojną reaktywował działalność w listopadzie 1948 roku. W sezonie 1949/1950 uruchomiono drugą scenę Państwowego Teatru Ziemi Opolskiej — Scenę Lalkową<sup>63</sup>. Pierwszą realizacją tego sezonu była sztuka Marii Kownackiej *O Kasi, co gąski pogubiła* w reżyserii i scenografii Alojzego Smolki. W sezonie 1952/1953 teatr uzyskał samodzielność artystyczną

<sup>61</sup> *Polskie teatry lalek*. Bielsko-Biała 1982, s. 22.

<sup>62</sup> Dokument elektroniczny dostępny w Internecie: <http://www.teatrlalek.olsztyn.pl/historia,9.html> [data dostępu: 5.11.2011].

<sup>63</sup> *Teatry polskie w trzydziestoleciu (1944—1974): słownik*. Oprac. B. Berger [i in.] s. 424—500. W: „Pamiętnik Teatralny. Kwartalnik poświęcony historii i krytyce teatru założony przez Leona Schillera”. Rok 24 (1974), z. 3—4, s. 461—462.

i odrębne kierownictwo w ramach Państwowego Teatru Ziemi Opolskiej. W 1967 roku obchodził jubileusz trzydziestolecia, a 16 grudnia 1972 roku — trzydziestopięciolecie, połączony z nadaniem imienia Alojzego Smolki. Od 1962 roku jest siedzibą organizowanego co dwa lata Śląskiego Festiwalu Teatrów Lalek. Na deskach teatru bardzo często gościły inscenizacje sztuk przedwojennego Baja autorstwa Marii Kownackiej i Lucyny Krzemienieckiej. Po śmierci założyciela, w 1972 roku, kierownictwo teatru objął Zygmunt Smandzik, który wystawił dwa autorskie przedstawienia: *Ptak* (1976) oraz *Szufladka* (1978), będące sądem nad współczesną cywilizacją i naturą ludzką<sup>64</sup>.

Poznań: Teatr Animacji w Poznaniu

Św. Marcin 80/82, 61—809 Poznań

[www.teatranimacji.pl](http://www.teatranimacji.pl)

Dyrektor: Antoni Kończal

Teatr Lalek w Poznaniu powstał w 1945 roku. W 1960 roku dyrekcję i kierownictwo artystyczne objęła Leokadia Serafinowicz, która wspólnie z reżyserem Wojciechem Wieczorkiewiczem wypracowała własny, odrębny model teatru dla dzieci i młodzieży. Pierwsze przedstawienie Poznańskiego Teatru Marionetek założonego przez Halinę Lubicz-Kirschke odbyło się 17 kwietnia 1945 roku. Wystawiono wtedy sztukę Henryka R. Żuchowskiego pt. *Śpiewak leśny*<sup>65</sup>. Każde przedstawienie niosło nową i ważną problematykę twórczą. Teatr, zwany także ze względu na lokalizację Marcinkiem, realizował również przedstawienia dla dorosłych (np. *Łąznia* Włodzimierza Majakowskiego czy *Wesele* Stanisława Wyspiańskiego). W 1962 roku wystawiono *Tygrysa Pietrka* Hanny Januszewskiej, który był nową formą musicalu dziecięcego. Realizacja stanowiła opozycję wobec stereotypu przedstawień dla dzieci: upiększania i nadmiernej dobroćliwości. Muzykę do wspomnianej sztuki skomponował Krzysztof Penderecki, systematycznie współpracujący z teatrem<sup>66</sup>. Pod koniec lat 60. pojawiły się dwa nowe nurty w realizacji spektakli Marcinka. Wystawiono operę lalkową dla dzieci (np. *Koziółki z wieży ratuszowej* Jerzego Kurczewskiego) oraz serię poetyckich przedstawień aktorskich związanych z twórczością Krystyny Miłobędzkiej (*Siała baba mak*, *Ojczyzna*, *W kole*). W latach 70. wyraźny stał się nurt repertuaru współczesnego, często z pogranicza teatru absurdu. Reprezentowały go *Szczury* w reżyserii Leokadii Serafinowicz (1975). W 1989 roku, wraz z przejściem dyrekcji artystycznej przez Janusza Ryl-Krystianowskiego, scena przyjęła nazwę Teatr Animacji. Nazwy, pod którymi na przestrzeni lat funkcjonował teatr to: Teatr Aktora i Lalki, Poznański Teatr Lalki i Aktora, Teatr Lalek Marcinek.

<sup>64</sup> H. Jurkowski: *Dzieje teatru...*, s. 189.

<sup>65</sup> *Teatr Animacji w Poznaniu*. Poznań 1995.

<sup>66</sup> H. Jurkowski: *Dzieje teatru...*, s. 180—181.

Szczecin: Teatr Lalek Pleciuga  
pl. Teatralny 1, 71—405 Szczecin  
www.pleciuga.pl  
Dyrektor: Zbigniew Niecikowski

Inicjatywę organizacji teatru w Szczecinie podjęli członkowie zespołu kukielkowego Czarodziej (Stanisława Gdowska, Jadwiga Morawska, Regina Wojtalik, Alojzy Błaszkiewicz, Jerzy Kochanowski). Z prośbą o pomoc w realizacji pomysłu zwrócili się oni do Stanisława Laguna, któremu przyznano subwencję na organizację teatru lalek. Na pierwszym zebraniu (14 I 1953) Stowarzyszenie Teatru Lalek Rusałka wybrało kierownika artystycznego, którym został Jerzy Kochanowski. Spektaklem inaugurującym działalność teatru był *Zielony mosteczek* Jerzego Zaborowskiego w reżyserii Alojzego Błaszkiewicza. W 1954 roku teatr otrzymał własną siedzibę przy ul. Orła Białego 5. Już w nowym miejscu wystawiono *Kota w butach*. Wraz ze zmianą siedziby (wcześniej budynek przy al. Wojska Polskiego 64) postanowiono zmienić nazwę teatru; rozpisano konkurs, a z nadesłanych 83 propozycji wybrano pomysł Grzegorza Tyslera. Tym sposobem Rusałkę zamieniono na Pleciugę (1957). W 1959 roku Jan Dorman wyreżyserował sztukę Janiny Morawskiej pt. *Zmruż oczko*. W 1961 roku Pleciuga podjęła współpracę z Ośrodkiem TV w Szczecinie: stworzono cykl programów dla dzieci. W następnych latach wystawiono *Wesołego listonosza* (1963) Janiny Morawskiej, *Doradców króla Hydropsa* (1965) w reżyserii Krzysztofa Niesiołowskiego, *Krainę Lalek* (1967) Eugeniusza Szwarca. Pierwszy spektakl z wykorzystaniem techniki marionetkowej wystawiono w 1968 roku (*Skoczek Toczek*). Przedstawienie *Tygrysek Pietrek* Hanny Januszewskiej z zastosowaniem kolorowych cieni witrażowych wyreżyserował Krzysztof Niesiołowski. Jednym z najważniejszych spektakli Pleciugi był dyptyk dla dzieci i dorosłych pt. *Rzecz o Jędrzeju Wówrze* Jana Wilkowskiego. W latach 1970—1989 wystawiono sztuki na podstawie tekstów m.in.: Hansa Christiana Andersena, Joanny Kulmowej, Anny Świrczyńskiej.

Toruń: Teatr Baj Pomorski  
ul. Piernikarska 9, 87—100 Toruń  
www.bajpomorski.art.pl  
Dyrektor: Zbigniew Lisowski

Teatr Baj Pomorski założono w 1945 roku, czerpiąc z tradycji warszawskiego Baja. Pierwszą dyrektorką teatru została Irena Pikiel-Samorewiczowa, która funkcję tę pełniła w latach 1945—1947. W 1946 roku udało jej się pozyskać lokal przy ul. Piernikarskiej w Toruniu. Po Irenie Pikiel stanowisko dyrektora naczelnego i artystycznego objęła Joanna Piekarska (1947—1950), która jako reżyserka zadebiutowała sztuką Lucyny Krzemienieckiej pt. *Historia cała o niebieskich migdałach* (1946). Ponadto zorganizowała zespół aktorski oraz nawiązała współpracę z lokalnymi twórcami. Na stanowisku zastąpił ją w roku 1950 Stanisław Stapf.

Do jego największych osiągnięć należała modernizacja i przebudowa teatru oraz zorganizowanie Festiwalu Teatrów Lalkowych Polski Północnej. Kolejnym dyrektorem został Leszek Śmigielski (1960—1972), który założył funkcjonujący przy teatrze Klub Środowisk Twórczych Azyl oraz jeszcze bardziej zacieśnił współpracę z regionalnymi autorami. Po nim kierownikiem artystycznym został Tadeusz Petrykowski, który nawiązał współpracę z środowiskiem teatralnym w Polsce i za granicą oraz napisał dla Bąja dwie sztuki: *Piernikowego Błazna* i *Romantyczności kopernikowskie*. Antoni Słaciński, dyrektor artystyczny w latach 1980—1988, realizował w teatrze model sceny edukacyjnej oraz Teatrzyk Ożywionej Lektury. Po nim funkcję dyrektora artystycznego i naczelnego pełnił Krzysztof Arciszewski (do roku 1992)<sup>67</sup>.

Wałbrzych: Teatr Lalki i Aktora  
ul. M. Buczka 16, 58—300 Wałbrzych  
[www.teatrlalek.walbrzych.pl](http://www.teatrlalek.walbrzych.pl)  
Dyrektor: Zbigniew Prażmowski

Teatr powstał w 1945 roku. Został założony przez Melanię i Tadeusza Karwátów w nawiązaniu do tradycji warszawskiego „Bąja”. Repertuar początkowych lat działalności łączy się z nazwiskami autorek Marii Kownackiej i Lucyny Krzemienieckiej. Pierwszą premierą była sztuka Marii Kownackiej *O dzielnym szewczyku, złotowłosej królownie, strasznym smoku i królu Gwoźdźniku* w reżyserii Tadeusza Karwata. Najbogatsze w sukcesy artystyczne było dziesięciolecie od 1957 roku do 1966 roku, kiedy to teatr zdobywał na festiwalach lalkarskich szereg nagród i wyróżnień<sup>68</sup>.

Warszawa: Teatr Baj  
ul. Jagiellońska 28, 03—719 Warszawa  
[www.teatrbaj.waw.pl](http://www.teatrbaj.waw.pl)  
Dyrektor: Ewa Piotrowska

Warszawski Teatr Baj założony został w 1928 roku i jest najstarszym teatrem lalek w Polsce. Do 1939 roku kierował nim Jan Wesołowski. Po 1945 roku teatr reaktywował swoją działalność, lecz przez dłuższy czas nie miał stałej siedziby (otrzymał ją dopiero w 1954 roku). W latach 1950—1973 dyrektorem placówki był Jerzy Dargiel; po nim stanowisko objął Krzysztof Niesiołowski<sup>69</sup>. Na deskach teatru wystawiono m.in.: *Pastereczkę i kominiarczyka* (1957), *Królową Śniegu* (1959), *Dzielnego Wojaka Janosza* (1963), *Podania o Piaście* (1968), *Arlekina słu-*

<sup>67</sup> 60 lat Teatru „Baj Pomorski” w Toruniu 1945—2005. Red. M. Wiśniewska. Toruń 2005, s. 74—77.

<sup>68</sup> *Teatry polskie w trzydziestoleciu...*, s. 475.

<sup>69</sup> Informacje dostępne w Internecie: [http://www.kulturalna.warszawa.pl/institucje,1,18,Teatr\\_Baj.html?locale=pl\\_PL](http://www.kulturalna.warszawa.pl/institucje,1,18,Teatr_Baj.html?locale=pl_PL) [data dostępu: 5.11.2011].

gę trzech panów (1978), *Czarnoksiężnika z krainy OZ* (1985)<sup>70</sup>. Repertuar teatru stanowiły dwa działy: „Guliwer” — obejmujący literaturę klasyczną i współczesną dla dzieci i młodzieży, teatr lalki i aktora, oraz „Lalka” — proponująca repertuar klasyczny<sup>71</sup>.

Wrocław: Wrocławski Teatr Lalek  
pl. Teatralny 4  
www.teatrlalek.wroclaw.pl  
Dyrektor: Roberto Skolmowski

Wrocławski Teatr Lalek to scena dla dzieci, młodzieży i dorosłych, dająca przedstawienia grane lalkami, na żywym planie, oraz sztuki wykorzystujące obie możliwości. Placówka powstała 1 stycznia 1962 roku pod nazwą Teatr Lalek Chochlik (w wyniku usamodzielnienia się Sceny Lalkowej związanej administracyjnie z Teatrem Rozmaitości). Pod obecną nazwą funkcjonuje od sezonu 1968/1969<sup>72</sup>. Początki teatru sięgają roku 1945, gdy scenę lalkową założyli Elżbieta i Andrzej Kalinowiczowie<sup>73</sup>. Wśród sztuk granych w latach 60. na uwagę zasługują *Złoty klucz* Jana Ośnicy (1965) oraz *Baśń o górniku Bulandrze* Gustawa Morcinka (1962). Stanisław Stapf, dyrektor teatru od roku 1963, wyodrębnił trzy sceny teatralne: tradycyjną oraz ruchomą scenę dla najmłodszych, a także małą scenę dla dorosłych. Ta ostatnia wystawiała spektakle zawsze w warunkach kameralnych. Jej pierwsze premiery to *Wielki książę* na podstawie *Hamleta* i *Stan losów Fausta*. Z kolei scena dla najmłodszych dawała przedstawienia w przedszkolach. Scena tradycyjna, nazywana „Dużą”, wystawiała wielkie widowiska, wśród nich znalazły się takie tytuły, jak: *Lodowiska* Wojciecha Bogusławskiego (1964), *Niech żyje król* według M. Romanowskiego (1966) czy *Wyprawa po zielony metal* Jerzego Jesionowskiego (1972).

## Podsumowanie

Lata 1945—1989, pomimo trudnej sytuacji politycznej w Polsce, stanowiły dla teatrów lalek okres obfitujący w doniosłe wydarzenia, których następstwa widać

<sup>70</sup> Dostępne w Internecie na stronie: <http://www.teatrbaj.waw.pl/> [data dostępu: 5.11.2011].

<sup>71</sup> K. Koziołek, M. Wójcik-Dudek: *Dramat dla dzieci i młodzieży — o pożytkach zaangażowania*. W: *Literatura dla dzieci i młodzieży (po 1980 roku)*. T. 2. Red. K. Heska-Kwaśniewicz. Katowice 2009, s. 24.

<sup>72</sup> B. Frankowska: *Encyklopedia teatru polskiego*. Warszawa 2003, s. 547—549.

<sup>73</sup> H. Jurkowski: *Dzieje teatru...*, s. 188.

w teatrze lalkarskim do dziś. Duży wpływ na kierunek zmian zachodzących w teatrze mieli m.in.: Ali Bunsch, Jan Dorman, Władysław Jarema, Alojzy Smolka, Stanisław Stapf, Jan Wilkowski. W tym czasie zainicjowano imprezy popularyzujące polski i światowy dorobek teatralny, m.in.: Festiwal Teatrów Lalek w Bielsku-Białej (od 1966 roku) czy Biennale Sztuki dla Dzieci w Poznaniu (od 1973 roku). Na deskach teatrów wystawiano prócz sztuk uznanych twórców, tj. Jana Brzechwy, Hanny Januszkiewicz, Marii Kann, Marii Kownackiej, Kornela Makuszyńskiego, Janiny Porazińskiej, Ewy Szelburg-Zarembiny, także utwory osadzone w lokalnym folklorze, np. baśnie regionalne.

Szczegółowo opisane zostały przez badaczy dzieje teatrów lalkowych w Polsce do końca lat 60. Brakuje jednak opracowań dotyczących historii teatrów od początku lat 70., aż do transformacji ustrojowej. Nadzieja na wypełnienie owej luki wiąże się z obchodami jubileuszowymi placówek teatralnych, gdyż każda taka okazja stanowi świetny pretekst do podzielenia się z szerszym gronem odbiorców swoimi sukcesami.

Trzeba mieć świadomość, że teatry lalkarskie, tak jak inne instytucje kulturalne, podlegały wpływom ideologicznym, co widać w repertuarze lat 50. Niemniej jednak dyrektorom i aktorom udało się wprowadzić do teatru polskiego wiele innowacyjnych rozwiązań, a także nawiązać współpracę z zagranicznymi ośrodkami teatralnymi. Dzięki tym doskonałym tradycjom teatry lalkarskie znalazły swoje miejsce na mapie kulturalnej po 1989 roku i do dnia dzisiejszego wprowadzają widzów w magiczny świat sztuki.